

VOLD

mot eldre

Usynlige
overgrep

ANSVAR

Mitt og ditt ansvar

Overgrep mot eldre skjer i den private sfæren og av personer som står vedkommende nær. Til tross for manglende statistikker, og at det snakkes lite og sjeldent om temaet, vet vi at mange eldre blir utsatt for overgrep. Det er derfor viktig at sosial- og helseapparatet har kunnskap om overgrep og konsekvensene det har. Å motta tjenester i hjemmet kan bidra til at vold og overgrep fra nære omsorgspersoner forebygges eller oppdages.

Mange kan være usikre på hvordan vi skal gjennomføre en samtale eller spørre om vold. Vi kan være redde for å tråkke over andres grenser og at vi skal skade relasjonen vi har til den eldre personen. Mange mangler også kunnskap om sammenhengen mellom vold og psykiske plager og hvor det er hjelp å få.

Denne brosjyren gir alle som møter eldre gjennom sitt arbeid kunnskap om krisesentrenes tilbud.

Krisesentrene tar ansvar

Omsorgen og tryggheten som krisesentrene representerer – et sted med full frihet fra vold – ble skapt på slutten av 70-tallet. Krisesentrene har den viktige rollen som katalysator for å realisere alle personers grunnleggende menneskerett til et liv uten vold.

Vold mot kvinner og vold i nære relasjoner er et samfunnsproblem, og de tabuer som er knyttet til det gjør at særlig eldre ofte bærer bekymringene sine alene.

Norge har i dag en rekke krisesentre, der vi tar imot voksne og barn som er utsatt for vold. Krisesentrene er døgnåpne og gratis. Man kan ringe for informasjon og veiledning, eller komme til krisesenteret for en eller flere samtaler. Dette kan gi muligheten til å velge annerledes dersom situasjonen blir akutt, man er heller ikke nødt til å bo på et krisesenter for å få hjelp.

Hva er vold mot eldre

Overgrep mot eldre omfatter fysiske, psykiske, økonomiske, seksuelle og strukturelle overgrep. Vold og overgrep mot eldre skjer i alle lag av befolkningen, og rammer alle kjønn. Overgrepene blir begått av personer som den eldre har tillitt til, og som de ofte er avhengige av. Det kan være ektefelle, barn, barnebarn eller andre som står den eldre nær. Det skjer ofte flere former for overgrep samtidig. Omsorgssvikt mot den eldre er også et overgrep.

Politiets definisjon på vold i nære relasjoner er:

Vold i nære relasjoner blir også kalt partnervold eller familievold. Denne typen vold omfatter all fysisk og psykisk vold og trusler mellom nåværende og tidligere medlemmer i familien. Den omfatter også barn som er vitne til volden. Kriminalitet som handler om ære, er også en del av dette. Eksempler er kjønnslemlestelse og tvangsekteskap.

Vold er enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil.

- Per Isdal ATV -

Lov om kommunale krisesentertilbud

– KRISESENTERLOVA

Vold i nære relasjoner opphører ikke når partner/ektefelle blir eldre. Med alderen øker sårbarheten og med tiden synker sannsynligheten for at offeret klarer å bryte ut av en destruktiv relasjon. Også andre enn partner/ektefelle kan utøve volden, for eksempel voksne barn. Det er derfor nødvendig å styrke tilbudet til eldre utsatt for vold.

§ 1. Formålet med lova

Formålet med denne lova er å sikre eit godt og heilskapleg krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som er utsette for vald eller truslar om vald i nære relasjonar

§ 4. Samarbeid og samordning

Kommunen skal sørge for at krisesentertilbudet samarbeider med andre delar av tenesteapparatet dersom det er nødvendig for å gi brukaren eit heilskapleg og samordna tenestetilbod.

Krisesentertilbudet skal kunne møte behovene til alle som er utsatt for vold i nære relasjoner og som trenger et slikt tilbud. Krisesenterlova pålegger kommunene å vurdere hvordan tilbudet kan utformes slik at det møter behovene til voldsutsatte som trenger særskilt tilrettelegging for at de skal få hjelp. Dette gjelder for eksempel eldre voldsutsatte og voldsutsatte med nedsatt funksjonsevne.

Krisesenterlova innebærer også en kommunal plikt til å sørge for at krisesentertilbudet er samordnet med andre deler av hjelpeapparatet, slik at brukerne får en helhetlig oppfølging. Det er opp til kommunene hvordan samordningen av tjenester for brukerne av krisesentertilbudet skal organiseres. Tilbud og tjenester etter krisesenterlova kan inngå som ledd i samordningen av individuell plan etter annen lovgivning.

Usynlige overgrep

Verdens helseorganisasjon (WHO) slår fast at 4–6 % av eldre, over 65 år, daglig blir utsatt for vold og overgrep. Dette problemet er trolig like stort i Norge som andre land.

For mange starter volden tidlig i et samliv og varer livet ut. Volden kan oppstå ved sykdom i alderdommen.

Overgrep og vold mot eldre skjer helst i den private sfæren, og utøveren er som regel en person som står vedkommende nær, og ofte er den eldre avhengig av overgriperen.

Vold mot eldre skjer gjerne i eget hjem, på besøk hos slektninger, på sykehus eller institusjoner.

Risikofaktorer for overgrep hos eldre kan være sykdom eller funksjonssvikt, isolasjon og lite eller dårlig fungerende sosialt nettverk. Risikofaktorer kan også knyttes til overgriper i form av rus, psykisk sykdom eller omsorgsbelastning.

Barrierer for å få gitt hjelp kan ligge hos den eldre selv, i hjelpeapparatet eller hos andre som mistenker eller observerer overgrep. Krisesenteret har et nært samarbeid med andre i hjelpeapparatet (lege, hjemmesykepleie, osv.) ved behov.

- Mange eldre prøver å holde ut volden fordi de er knyttet til overgriper. De kan være avhengige av overgriper, samtidig som overgriper er avhengig av den eldre.
- Eldre kan også tenke at de har gjort seg fortjent til volden.
- Eldre kan oppleve volden som en privatsak som de ikke ønsker at andre skal få innsyn i, eller gripe inn i.

Krisesentrene gir råd og hjelp

Vold i nære relasjoner er et stort og skjult samfunnsproblem. For mange eldre er dette noe som skjer innenfor husets fire vegger, som ingen andre må få vite noe om.

Krisesentrene er et viktig tilbud til denne gruppen, der de kan møte noen å snakke med, og som kan hjelpe dem til et verdig liv – et liv uten vold og trusler om vold.

Krisesentrene er et lavterskeltilbud, som er døgnåpent og gratis.

Man kan ringe for råd veiledning, eller komme til krisesenteret for samtaler. En behøver ikke å bo på krisesenteret for å få hjelp.

For å komme styrket ut av en traumatisk situasjon trenger de fleste av oss hjelp underveis. Krisesentrene har stor kompetanse på dette, og er en viktig samtalepart for å avdekke situasjonen.

De har dessuten god kontakt og samarbeid med andre som kan gi hjelp til å bedre livssituasjonen.

Ulike former for vold

WHO definerer overgrep mot eldre i Torontoerklæringen (2002) som:

«enkelstående eller gjentatte handlinger, eller mangel på riktige handlinger, som forårsaker skade, nød eller lidelse for en eldre person. Overgrepene skjer i forhold hvor det i utgangspunktet er en forventning om tillit»

Overgrep mot eldre kan ta ulike former, som fysiske, psykiske eller emosjonelle, seksuelle og økonomiske overgrep. Det kan også være et resultat av tilsiktet eller utilsiktet forsømmelse.

Fysisk vold

- Livstruende vold, slag, spark, våpenbruk
- Fastbinding
- Inne- eller utestenging
- Dytting og kniping
- Kaste ting på eller etter
- Bli holdt våken
- Hardt stell
- Ikke nok mat
- Over- og undermedisinering

Psykisk vold

- Påføre angst og kvaler
- Trusler om vold
- Beskyldninger og utskjelling
- Langvarig plaging
- Utagerende sjalusi
- Isolering og begrensing av bevegelsesfrihet
- Snakket til og behandlet som et barn
- Umyndiggjøring
- Latterliggjøring
- Neglisjering og bagatellisering

Materiell vold

- Knuse eller ødelegge ting, eller true med å gjøre det
- Rive i stykker klær
- Rasere inventar
- Materiell vold oppleves som en trussel om fysisk vold

Jeg har hatt verdens snilleste mann i alle år, og plutselig så kjenner jeg ikke mannen min igjen. Han var som et vilt dyr. Legen fortalte meg etterpå at det er noe som kortsluttet, så han ante ikke hva han gjorde, men han er jo sterk...

Ja, det har vært en så vond tid at det kan ikke beskrives. Jeg går hele tiden med en følelse av å være redd. For jeg tenker at når dette kom så brått på som det gjorde den dagen, da kan det skje igjen, en ny kortslutning.

Økonomiske overgrep

- Ulovlig utnytting av økonomiske midler
- Tyveri av penger og verdisaker
- Salg av eiendeler eller eiendom
- Utpressing og stadige lån
- Tvungen til å kausjonere eller pant i lån
- Tømt kjøleskap eller medisinskap

Seksuelle overgrep

- Alle former for uønsket seksuell kontakt
- Tvinges til seksuell aktivitet
- Tvinges til å se porno
- Eldreporno
- Slibrighet og nærgående oppførsel
- Voldtekt

Strukturelle overgrep

- Fratatt kontroll over egen økonomi
- Tvinges til å dele rom
- Individuelle behov ikke ivaretatt
- Blir behandlet som et barn
- Blir nektet vanlige rettigheter, som et kjærlighetsforhold, å nyte alkohol, stemme ved valg
- Omsorgssvikt og forsømmelse uten tilstrekkelig hjelp

Kilde sitat:

Overgrep mot eldre i Norge – erfaringer og løsningsstrategier, Jonassen, W., & Sandmoe, A. (2012)
Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS. [Rapport 3/2012].

At overgrep mot eldre hovedsakelig oppfattes som fysisk vold, er også fremtredende i tjenesteapparatet. Sandmoe (2011) fant at både ledere og pleiere i hjemmebasert omsorg var tilbakeholdne med å bruke begrepet, overgrep.

Overgrep ble knyttet til de opplagte sakene hvor fysiske og alvorlige psykiske overgrep var fremtredende. Andre typer overgrep og/eller de mindre alvorlige saker ble gjerne betegnet som familieproblemer, mobbing, gjensidig trakassering, eller som en vanskelig sak.

Voldsutøveren

Bakgrunnen for vold og overgrep mot eldre kan være en innlært adferd, der konflikter i familien har vært løst ved voldsbruk. I mange tilfeller er rusproblemer og psykiske problemer utløsende faktorer. Demens eller annen sykdom kan gi forandring i væremåte. Strukturelle overgrep kan ha sin bakgrunn i dårlig organisering og holdninger.

Ektefelle, samboer eller kjæreste

Mange har levd et langt liv med en ektefelle som er voldelig, men for noen oppstår dette i forbindelse med sykdom som demens og psykiske lidelser.

Voksne barn, svigerbarn, barnebarn, andre slektninger

Dette har ofte sammenheng med psykiske lidelser, rusproblem eller annen avvikende adferd. De eldre opplever at de blir invadert i eget hjem. Volden og truslene er ofte knyttet til økonomi og medisin.

Nære personer, naboer, venner

Ofte knyttet til psykiske lidelser og rusproblem.

Institusjoner, helsepersonell

Strukturelle overgrep vil si at det offentlige systemet ikke gir god nok bistand. Her kan dårlig organisering, rutiner, bemanning og holdninger spille en viktig rolle.

Kilde sitat:

Overgrep mot eldre i Norge – erfaringer og løsningsstrategier, Jonassen, W., & Sandmoe, A. (2012) Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS. (Rapport 3/2012).

Mange tvilte på hjelpeapparatets evne til å gjøre noe med situasjonen. De eldre som hyppigst tok kontakt med hjelpeapparatet, var de som fryktet for egen sikkerhet og de som hadde fått sterk støtte og oppmuntring til å ta slik kontakt.

Spesielle utfordringer med eldre

Studier viser at eldre som blir utsatt for overgrep får redusert livskvalitet og levetid, sammenlignet med andre.

Eldre mennesker som bor sammen med voksne barn med psykiske problem eller rusproblem er mer risikoutsatte. Rusmiddelmisbruk og kriminalitet hos pårørende og alvorlige konflikter med pårørende øker risikoen for overgrep. En ektefelle eller samboer med demens er også en risikosituasjon.

Beskytter voldsutøveren

Ofte er den voldsutsatte avhengig av voldsutøveren, eller sterkt knyttet til voldsutøveren. De ser derfor ofte på overgriperen som et offer, som må få hjelp og beskyttelse. De eldre er gjerne urolige for overgriperen sin helse og for at overgriperen skal straffes. Samtidig kan de eldre være bekymret for å bringe skam over familien og at konsekvensen for å melde fra kan bli isolasjon eller at overgrepene blir verre.

Kilde sitat:

Overgrep mot eldre i Norge – erfaringer og løsningsstrategier, Jonassen, W., & Sandmoe, A. (2012)
Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS. (Rapport 3/2012).

Hvordan opplever eldre vold og overgrep?

Eldre mennesker tåler fysisk mindre påkjenninger enn yngre. Overgrep og konsekvenser av vold og overgrep kan lett forveksles med andre livssituasjoner.

Typiske konsekvenser hos eldre som er utsatte for vold og overgrep:

- Dårlig selvbilde
- Angst- og søvnproblem
- Konsentrasjonsproblem og dårlig hukommelse
- Stort forbruk av medisiner og alkohol
- Frykt
- Skyld- og skamfølelse
- Isolasjon
- Indre og ytre fysiske skader

Det er vanskeligere å avdekke overgrep mot eldre, enn mot for eksempel barn, fordi de er mer isolerte og lite synlige for resten av samfunnet. Normale aldersforandringer kan skjule eller forveksles med skader som skyldes vold. Overgrepsofferet er ofte lojal mot overgriper, og vil beskytte dem.

Kilde sitat:

Overgrep mot eldre i Norge – erfaringer og løsningsstrategier, Jonassen, W., & Sandmoe, A. (2012)
Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress AS. (Rapport 3/2012).

De to kvinnene som hadde bodd på krisesenter, sa begge at den bistanden de fikk der var av uvurderlig betydning for å komme ut av den vanskelige livssituasjonen. Krisesentrene har i tillegg til samtaler og tilbud om formidling til hjelpeapparatet, muligheter for overnatting. For personer som er fysisk truet over tid, betyr muligheten for trygg bolig svært mye.

TEGN

Hva bør vi se etter?

- Depresjon, forvirring, angst og søvnmangel
- Spiseproblem og vekttap
- Vannskjøtsel av seg selv
- Sprikende forklaringer på hendelser
- Fall og benbrudd
- Økt etterspørsel etter medisiner
- Sosial isolasjon
- Merker på kroppen og klærne
- Endring i økonomi
- Uvanlig pengebruk
- Endring av testamente
- Mangler eiendeler og verdisaker
- Hjelpeløshet og resignasjon
- Unngår kontakt med omsorgsgiver

Vern
for eldre
Nasjonal
kontakttelefon
800 30 196

VERN FOR ELDRE er et tiltak som kan kontaktes av både privatpersoner, pårørende og helse- og sosialpersonell for råd og informasjon.

Les mer på:
www.vernforeldre.no

Hvordan møter vi eldre voldsoffer?

Samtale og tillitt er det viktigste verktøyet for å avdekke overgrep og endringer i livssituasjon. Ved mistanke om vold og overgrep kan en stille enkle og konkrete spørsmål. Det er viktig at den utsatte ikke føler skyld og at de forstår at andre i lignende situasjoner har fått hjelp.

For mange eldre er det ikke en løsning å flytte fra hjemmet sitt og «starte på nytt». Derfor er det avgjørende at de eldre får hjelp på sine premisser, og at en sammen kommer fram til en løsning som er gjennomførbar.

Eldre voldsoffer har ofte et sterkt håp om at overgriper skal få hjelp for sine problemer, slik at de endrer adferd. Tiltakene må ut ifra ofrene sitt syn skape minst mulig problem for voldsutøveren.

Det er viktig at vi kan tilby de eldre lavterskel tiltak, som de tør å ta imot. Aktuelle samarbeidsparter i slike saker kan være krisesenter, fastlege, politi, hjemmehjelp, eldresenter, kommunale rusteam og familievernkontor.

Det kan være aktuelt å endre og intensivere tjenestetilbud i hjemmet. Samtidig må en se på om boformen er egnet og eventuelt sikre at «noen følger med».

Krisesentrene sitt tilbud til eldre:

- Døgnåpen telefon for råd og veiledning
- Et trygt botilbud i en akutt situasjon
- Dagtilbud og samtalepart
- Tilbud om oppfølging i en reetableringsfase
- Tilbudet skal være et gratis lavterskeltilbud, og det er opp til brukerne å velge hvilket senter de vil benytte
- Kommunen skal sørge for at tilbudet, så lang som mulig, blir tilrettelagt slik at de individuelle behovene til brukerne blir ivaretatt
- Kommunen skal sørge for at voldsutsatte får en helhetlig oppfølging gjennom samordning av tiltak mellom krisesentertilbudet og andre deler av tjenesteapparatet
- Man kan også ta kontakt med vold- og overgrepslinjen på 116 006 for råd og veiledning

Brukerne på krisesentrene skal i utgangspunktet stille seg selv, kjøpe mat osv. De ansatte kan formidle kontakt med hjemmebaserte tjenester slik at de som trenger det, får nødvendig hjelp på krisesenteret. Krisesentrene har et godt samarbeid både med hjelpeapparatet i hjemkommunen og nabokommunene.

Samtale

Hvis du som hjelpearbeider er usikker, kan du ringe det lokale krisesenteret for en uformell og konsulterende samtale, som ikke blir loggført.

Krisesentrenes adresser finner du her: **www.krisesenter.com**

VOLD mot eldre – usynlige overgrep

A til A - www.a11aa.no | Foto: iStockphoto - Pexels

**KRISESENTER
SEKRETARIATET**

Krisesentersekretariatet

Mariboegs gate 13, 0183 Oslo

Mail: post@krisesenter.com

Telefon: 905 79 118

www.krisesenter.com

Brosjyren er støttet med midler fra

**Barne-, ungdoms-
og familiedirektoratet**

2022